

Юлія Мирівська

СТВОРЕННЯ ТВОРЧОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК УМОВА МОТИВАЦІЇ ДО ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ І ХОРЕОГРАФІЇ

У статті розглядається проблема створення у вищому навчальному закладі творчого середовища зі стратегією на мотивацію формування художньо-комунікативних умінь в майбутніх учителів мистецьких дисциплін. Автор досліджує сутність поняття творчого середовища та його можливості, аналізує актуальну проблему виникнення мотивації у студентів та розкриває її значення у формуванні художньо-комунікативних умінь в майбутніх вчителів музики та хореографії.

Ключові слова: *творче освітнє середовище, мотивація навчальної діяльності, студентський вік, художньо-комунікативні уміння, майбутні вчителі музики та хореографії.*

Потреба суспільства і держави у професійній підготовці компетентного вчителя мистецьких дисциплін актуалізує проблему пошуку засобів педагогічного стимулювання, адекватних меті формування та розвитку фахівця, його знань і умінь. Останнім часом у студентів ВНЗ мистецько-педагогічного профілю спостерігається слабкий інтерес до світових надбань та їх вивчення у якості художніх еталонів, що деформує ціннісні орієнтації, знижує мотивацію до створенні нових художніх образів високого зразка, до інтерпретації світових шедеврів. Нова естетична реальність зумовлює і нові мотиви щодо фахового становлення майбутніх учителів музики та хореографії. Між тим, неможливо обмежуватися лише інноваціями в мистецькій галузі, світові досягнення в музиці та хореографії минулого мають знаходитися в творчому діалозі з музичними та хореографічними образами сучасності. Такий діалог не виникає сам по собі, а потребує створення відповідного творчого середовища навчання.

Зі зміною соціальних умов, стрімким науково-технічним прогресом висувуються нові вимоги до організації освітнього процесу. Більшість дослідників визнають важливість вивчення умов, що впливають на благотворний розвиток особистості, стимулювання мотивації щодо формування необхідних знань та умінь. У якості такої умови виокремлюють створення творчого освітньо-виховного середовища.

Вища школа повинна забезпечити у процесі фахової підготовки вчителів мистецьких дисциплін, зокрема вчителів музики та хореографії, створення такого освітнього середовища, яке формувало б адекватні мотиви розвитку необхідних знань та умінь, серед яких художньо-

комунікативні уміння, досягнення успіху у художній-педагогічній діяльності.

У вітчизняній педагогіці термін «середовище» почав активно використовуватися в 20-ті роки ХХ століття. У роботі В. Сухомлинського визначено, що колектив тільки тоді може стати сприятливим середовищем, коли він створюється у спільній творчій діяльності; «Педагогіку середовища» розробляв С. Т. Шацький; «суспільне середовище дитини» описується в працях П. П. Блонського; «довкілля» – у А. С. Макаренка. Автори доводили, що об'єктом впливу педагога повинна бути не дитина, а зовнішні умови – люди, їх міжособистісні відносини, предмети, діяльність, та внутрішні умови – емоційний стан дитини, його ставлення до самого себе, життєвий досвід, установки.

Вивченням дефініції «середовище» займалися багато учених, зокрема: М. Бєрулава, А. Данилюк, Н. Крилова, Т. Мальковська, Л. Никандров, М. Скаткін, В. Ясвін. Можливості середовища у вищій школі вивчали Н. Анікеєв, А. Артюхова, О. Реброва, І. Федотенко, А. Хуторської, Г. Чіконіна.

У мистецтвознавстві про вплив середовища на музичні інтереси молоді згадував А. Сохор. Середовищний підхід знайшов своє відбиття в методиці мистецької освіти у вигляді особливої умови формування творчої особистості – це творче середовище навчання. Спеціальні дослідження О. Апраксіної, Л. Арчажнікової, Л. Коваль, А. Козир, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницької, О. Щолокової та ін. присвячені підготовці вчителя мистецьких дисциплін. Творче середовище навчання спонукає до творчого самовираження, створює можливості вільного цікавого діалогу між носіями різного художньо-культурного досвіду, представниками різних видів мистецтва. Але таке середовище мотивує формування відповідних умінь, які дозволяють передати свої відчуття, знання, цінності, ставлення тощо та дозволяють зрозуміти іншого суб'єкта творчого середовища. Отже, воно мотивує до формування художньо-комунікативних умінь. Це зумовило нас обрати в якості провідної педагогічної умови – створення творчого середовища сумісного навчання майбутніх учителів музики та хореографії.

Мета статті – висвітлити та проаналізувати основні проблеми питання створення творчого середовища у ВНЗ і стимулювання мотивації до художньо-педагогічної діяльності та формування художньо-комунікативних умінь в майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії.

На думку О. Леонтєєва, середовище – це, насамперед, те, що створено людиною. «Це людська творчість, це культура». Психологічна наука стоїть на позиції розуміння середовища як результату і процесу власного творчого саморозвитку особистості. Середовище виступає не тільки умовою творчого саморозвитку особистості дитини, а й показником

професійної творчості фахівця, так як конструювання її вимагає від педагога фантазії і різноманітності способів її створення [5, с. 63].

В. А. Ясвін, комплексно досліджуючи освітнє середовище та його види, визначив поняття «освітнє середовище» як систему впливів і умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, що містяться в соціальному і просторово-предметному оточенні [10, с. 14].

На думку О. Ребрової, в освітньому середовищі здійснюються активніше ментальні процеси та ідентифікація особистості: її самовизначення та самоствердження. Науковець вживає поняття культурно-освітнє середовище, тлумачить його як «частковий, конкретизований фрагмент культурно-освітнього простору, який є педагогічною інтегрованою реальністю, що створює умови для ефективної педагогічної взаємодії учасників освітнього процесу, для вирішення конкретної педагогічної мети у відповідності до змістових характерних ознак, нормативних вимог соціокультурного освітнього простору» [7, с. 165].

Чеський педагог Я. Корчак говорив, що «творче освітнє середовище» – це середовище, що сприяє вільному розвитку активної особистості, це середовище, що найбільшою мірою забезпечує можливості розвитку свободи і активності [3, с. 175].

Враховуючи точку зору науковців та напрям і спеціальність підготовки вчителів музики та хореографії, освітнє середовище, що створюється як педагогічна умова з метою формування художньо-комунікативних умінь, може бути позначено як *творче художньо-освітнє середовище* та розглянуто як підсистема більш широкого соціокультурного простору. Таке середовище характеризується системністю взаємозв'язків його об'єктів, цілісністю, естетичною функціональністю, організаційною зумовленістю інтеграцією мистецтва та діалогової взаємодії його представників. Воно сприяє розвитку творчої активності особистості, формуванню її художньо-комунікативних умінь.

Творчого характеру середовищу ВНЗ надає, по-перше, система умов у освітньому закладі, по-друге, прагнення педагогів, які повинні сприяти якомога повнішому розкриттю здібностей, інтересів, нахилів студентів, спричиняти до саморозвитку, самореалізації особистості, передбачати розвиток умінь, творчої активності, ініціативи, і, по-третє, націлена на творчу та пізнавальну діяльність група, частиною якої стає кожний студент.

Психологічний клімат на заняттях, на думку Н. П. Анікеєвої [2, с. 92], створюється в процесі спілкування, на фоні якого реалізуються, виникають і вирішуються міжособистісні й групові конфлікти. В студентському віці спілкування має свою специфіку, пов'язану із особливостями даного віку, студентський вік – це не просто поєднання юності і ранньої зрілості, йому відповідає особлива соціальна ситуація

розвитку. Б. Г. Ананьєв стверджує, що студентський вік є сенситивним періодом для розвитку основних соціогенних потенцій людини. Вища освіта робить величезний вплив на психіку людини, розвиток його особистості. За час навчання у вузі, за наявності сприятливих умов, у студентів відбувається розвиток всіх рівнів психіки. Вони визначають спрямованість розуму людини, тобто формують склад мислення, який характеризує професійну спрямованість особистості [1].

Робота з творами мистецтва, з художніми матеріалами, імпровізування в різних видах мистецтва, активна участь у художньому житті факультету, розробка власних творчих проєктів надають студенту можливість виступити в «позиціях» споживача твору мистецтва, співучасника творчого процесу, співавтора, і набути необхідного досвіду активної творчої взаємодії у системах: студент – викладач, студент – студент, а в майбутньому – і студент – дитина.

Творча, здорова атмосфера закріплює позитивне ставлення до навчального процесу, позитивний настрій, настанову на активне здобування знань, умінь та навичок, надихає на успіхи студентів у художньому спілкуванні із мистецтвом, стимулює мотивацію накопичення художньо-комунікативних умінь, художнього та педагогічного досвіду.

Сьогодні, у практичній роботі зі студентами, ми все частіше спостерігаємо, що багато студентів не мають ні потреби, ні мотиву до здійснення художньо-комунікативної діяльності, це виявляється в небажанні відвідувати заняття, в пасивній позиції на заняттях, у невиконанні творчих та індивідуальних завдань. Педагогічно кероване освітнє середовище позитивно впливає на характер мотивації майбутніх учителів музики та хореографії. Створення позитивної мотивації студентів та відповідного емоційного настрою є важливою умовою успішного формування умінь і навичок для здійснення художньо-комунікативної діяльності.

Мотиви визначають діяльність людини, є умовою ефективного оволодіння знаннями, вміннями і навичками. Саме пізнавальна мотивація визначається бажанням до пізнання, інтересом і зацікавленістю своєю діяльністю, що сприяє підвищенню ефективності процесу навчання.

В. П. Кутєєва називає такі позитивні мотиви пізнавальної діяльності: почуття обов'язку, усвідомлення значущості оволодіння професією, інтерес до навчання і окремих наук, відчуття задоволення від пізнання нового матеріалу, вирішення складних завдань. На мотивацію також впливає зміст занять, методика викладання, особистість викладача, стосунки в студентському колективі, змагання, досягнуті результати [4, с. 107].

Ягупов В. писав, що мотивація навчально-пізнавальної діяльності складається із сукупності певних мотивів. Мотив навчально-пізнавальної

діяльності – це намагання учня досягти певного рівня розвитку в учінні та професійній діяльності, в основі якої лежать глибокі, міцні й різноманітні загально-наукові та професійні знання, навички й уміння. Своєю чергою, ця потреба викликає певне переживання, інтерес, спонуку. Таким чином, для активної участі учня в навчально-пізнавальній діяльності необхідно, щоб мета і зміст учіння та професійної діяльності не тільки були внутрішньо прийняті ним, але й набули для нього особистісного смислу, викликали позитивні переживання, намагання і прагнення ефективних дій [9, с. 248].

Домінування внутрішньої мотивації характеризується проявом високої пізнавальної активності студента в процесі навчальної діяльності, оволодіння навчальним матеріалом є і мотивом, і метою навчання. Зовнішні мотиви характеризуються тим, що оволодіння змістом навчального предмета не є метою, а виступає засобом досягнення інших цілей.

Мотиваційну роль у практичній поведінці людини відіграють переживання, емоції, почуття, які є психологічним субстратом і фундаментом ціннісного відношення. Система таких відношень є необхідною силою пізнавального розвитку людства, а, отже, має розглядатися як аксіологічний компонент художньо-естетичного досвіду майбутніх вчителів музики та хореографії.

Головним мотивом, що спонукає учнів до активності, можна вважати інтерес, під впливом якого всі психічні процеси протікають особливо інтенсивно і напружено, а діяльність стає захоплюючою і продуктивною. Існують головні умови, що сприяють формуванню та розвитку пізнавального інтересу:

- Ведення навчального процесу на оптимальному рівні розвитку учнів;
- Максимальна опора на активну розумову діяльність;
- Позитивний емоційний тонус навчального процесу [8, с. 86].

Тож, задачами вищої школи у мотиваційній сфері задля формування художньо-комунікативних вмінь студентів, є:

- розвинути прагнення до розуміння автора художніх творів, до взаєморозуміння у спілкуванні із учнями, колегами, педагогами;
- викликати потребу грамотно та професійно передати або отримати необхідну художню інформацію;
- забезпечити установку на діалог під час навчання;
- сприяти виникненню бажання освоїти мову мистецтва, зрозуміти, відчути художній текст, формувати вміння та навички художньо-практичної діяльності у «спілкуванні» з мистецтвом.

Важливим є особистий вплив викладача. У педагогічному процесі центральна роль у вихованні дітей належить педагогу. Це особистість, яка

транслює цінності культури, відносин, чия діяльність спрямована на ціннісне перетворення педагогічної реальності. Варто згадати як Д. Б. Кабалевський колись звертався до педагогів із проханням не забувати, що не можна викликати в дітей любов до того, чого не любиш сам, захопити їх тим, чим сам не захоплений.

Художній розвиток визначається в процесі навчання змістом занять, представленому художнім репертуаром. Викладач мистецьких дисциплін повинен грамотно підібрати художні твори та творчі завдання. Матеріал має бути багатограним, високохудожнім, розкривати вічні загальнолюдські проблеми, багатство емоційного світу людини, тим самим спонукати студентів до їх осмислення, інтерпретації творів мистецтва, розвивати навички самостійної, індивідуальної та колективної художньо-комунікативної роботи.

Падалка Г. М. зауважує, що художній твір задає емоційно-естетичні орієнтири сприйняття, створює об'єктивну основу для розширення художнього тезаурусу, надає можливість учню осягнути навколишній світ, відтворений в художніх образах, усвідомити власну роль, себе в цьому світі. Через те вибір творів для організації художнього сприймання і його розвитку має найсерйозніше значення. Від того, з якою музикою пропонується учням ознайомитися, які хореографічні традиції вони мають засвоїти, які художні образи мають вплинути на формування життєвих і естетичних ідеалів, які аспекти мистецтва стануть основою їхнього художнього світогляду залежить не лише просування учнів в музичному мистецтві, а і становлення художніх вимірів їх людського буття [6, с. 40].

Важливо, щоб викладач створив середовище емоційної відкритості до художньої комунікації. Досконале, емоційне, натхненне виконання художніх творів самим викладачем, робота викладача зі студентами на засадах співтворчості та діалогова взаємодія педагога і виконавців з музичним та хореографічним твором і слухачами та глядачами створює творче середовище, у якому розкриваються творчі особистості та формуються художньо-комунікативні вміння.

Отже, одним з факторів, що сприяють формуванню художньо-комунікативних вмінь студентів, на наш погляд, є творче художньо-освітнє середовище. Творче художньо-освітнє середовище ми визначаємо, як педагогічно організоване середовище, що характеризується системністю взаємозв'язків його об'єктів, цілісністю, естетичною функціональністю, передбачає широке використання художніх творів мистецтв, організаційну зумовленість інтеграції мистецтв та діалогову взаємодією його представників, надає можливості впливу на творчу мотивацію суб'єкта, спонукає до творчого самовираження, сприяє розвитку творчої активності особистості, формуванню її художньо-комунікативних умінь.

Проаналізувавши різні підходи до визначення основних понять

нашого дослідження, ми можемо сказати, що творче середовище не виникає само собою, воно народжується в синтезі всіх компонентів, що оточує підлітка, спільної діяльності з педагогом та групою. Творче художньо-освітнє середовище стає однією з умов співпраці, взаємодії, створення сприятливого клімату для творчої діяльності, позитивних емоцій та почуттів, що є фундаментом виникнення у студентів мотивації до успішного формування необхідних знань і умінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ананьев Б. Г. Избранные психологические труды : в 2-х т. / под. ред. А. А. Бодалева Б. Ф. Ломова. – М. : Педагогика, 1980. – Т. 1. – 230 с.
2. Аникеева Н. П. Психологический климат в коллективе. – М. : Просвещение, 1989. – 224 с.
3. Корчак Я. Право ребенка на уважение / Я. Корчак. – М., 1990. – С. 175–194. – (Педагогическое наследие).
4. Кутеева В. П. Формирование познавательной активности будущих специалистов / В. П. Кутеева // Психологические проблемы формирования специалиста в вузе : сб. науч. труд. – Саранск, 1989. – С. 105–109.
5. Новоселова С. Л. Развивающая предметная среда / С. Л. Новоселова. – М., 1995. – 198 с.
6. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. М. Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.
7. Реброва О. Є. Теоретичне дослідження художньо-ментального досвіду в проекції педагогіки мистецтва: [монографія] / О. Є. Реброва. – Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – 295 с.
8. Щукина Г. И. Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе / Г. И. Щукина. – М. : Просвещение, 1979. – 160 с.
9. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посібник / В. В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.
10. Ясвин В. А. Образовательная среда. От моделирования к проектированию / В. А. Ясвин – 2-е изд. – М. : Смысл, 2001. – 366 с.